

Új közép-európai kulturális hídépítés

Feloldható-e a kuruc-labanc ellentét a XXI. században?

Az osztrák és a magyar történelem a tizenegy százados szomszédság során párhuzamosan, egymáshoz ezer szállal kapcsolódva zajlott. Voltak napfényes és viharos időszakok: közös államiság, közigazgatás és azonos uralkodók mellett szellemi, művészeti és gazdasági kölcsönhatások is összefűztek bennünket. Elég, ha az idején Haydn-évforduló során nagy nyilvánosságot kapó életrajzi adatokra vagy a Bécsben, Mária Terézia idején élt és működött magyar testőr-költőinkre (mások mellett *Barcsayra*, *Báróczyra*, *Bessenyeire* és *Kisfaludy Sándorra* – a szerk.), illetve a Monarchia európai szintű ipari, közlekedési, pénzügyi fellendülésére gondolunk. Annak ellenére, hogy az együttélés a soknemzetiségű Habsburg-birodalomban sem volt mindig felhőtlen, mára az egykori ellentétek nosztalgiává szelídültek. Ha egy mai salzburgi vagy szegedi polgárt megkérdezzük a másik népről alkotott véleményéről, nagy valószínűséggel a rokonszenv és a barátság hangján fog szólni, hiszen a szociológiai felmérések szerint az a legkedvezőbbek közé tartozik. A történelem paradoxona egyébként, hogy egymás ellen vívott korábbi harcaink dacára, az elmúlt két évtizedben több magyarországi politikai párt elképzeléseiben – köztársasági elnökjelöltként és európai parlamenti képviselőjelöltként is – szerepeltek Habsburgok. Ez megint csak bizonyítéka annak, hogy a magyar és az osztrák közvéleményben megszűnt az egymásról alkotott ellenségkép.

Nos, egy ilyen légkörben igenis van létjogosultsága egy olyan Osztrák-Magyar Társaságnak, amely mindkét nép zömében Salzburgban élő leányaiból, fiaiból toborozza tagságát. Célkitűzéseik nemesek: hangversenyek, kiállítások és más rendezvények révén megismertetni a tartomány közönségét a sokszínű – tegyük hozzá: határokkal szétszabdalt –, magyar kultúrával, művészettel. Ezen túl, ha kellett, szociális segítséget is szerveztek a magyarok által is lakott szerbiai Bácska háború sújtotta településeinek, de a határokon átnyúló gazdasági együttműködésben is szerepet vállaltak a szintén többnemzetiségű, egykori Temesi Bánság Romániához csatolt részével. Az elmúlt tíz esztendőben valóságos szellemi hidakat építettek, nemcsak Ausztria és Magyarország között, hanem a tágabb közép-európai térségben. Tették ezt bölcs diplomáciával, hiszen jó viszonyra, együttműködésre törekednek a legkülönbözőbb politikai erőkkel, civil szervezetekkel a határ mindkét oldalán, ugyanakkor azonban minden egyoldalú

elkötelezettségre irányuló nyomásgyakorlást elhárítanak. Valójában épp ez a szellemi függetlenségre irányuló törekvés a záloga annak, hogy a párbeszéd lehetősége egyik irányban se szakadjon meg és annak is, hogy kivívhatták azt a tekintélyt, amelynek örvendenek a tartományban.

Hidakat építeni, híd-szerepet betölteni természetesen nem könnyű, hisz tudjuk, a hidakon két oldalról járnak, s nem csupán gyalogosan, hanem könnyű- és nehézjárművekkel is. A rakományokban pedig akár ketyeghet is valami, s a híd két oldalán sem mindenki mosollyal tekint a túloldalra. Statikailag körültekintően tervezett hídnak, még szélfúvásban is el kell bírnia a terhelést. Az embereket, népeket, kultúrákat összekötő hídnak különösen.

Magyarország, ahogy Ausztria is, az államalapítástól kezdve többnemzetiségű ország. A befogadó attitűd, a tolerancia első királyunktól, Szent Istvántól kezdve jelen van a magyar törvényhozásban, közgondolkodásban. A különböző identitások jól megfértek egymás mellett, sőt egyazon közösségben és a személyiségekben is a történelem folyamán. A kora középkortól egész a jelenkorig autonómiák egész sora jellemezte a magyarországi életet: az erdélyi szászok, a székelyek, a kunok, a jászok területi autonómiájától kezdve, a bányavárosok német, szlovák és magyar lakóinak s más többnemzetiségű városoknak, régióknak biztosított közigazgatási önkormányzatiságig. A legkülönbözőbb nációk nyertek befogadást vallási, katonai, népi üldöztetésük miatt, kaphattak birtokokat, járulhattak hozzá tájaink, településeink arculatának kialakulásához. Természetes módon részesültek a magyar királyság területén sajátos egyházi, kulturális öngazgatásban, alapíthattak intézményeket, illeszkedhettek be egyenrangúan a magyar nemességbe, emelkedhettek főpapi méltóságokba, lehettek megyei vagy országgyűlési képviselők, állami hivatalnokok, miniszterek, tudósok vagy művészek. Mindennek nem volt törvényszerű feltétele, hogy feladják eredeti identitásukat, bár önkéntes asszimilációra – mint az interetnikus térségekben mindenütt –, természetesen voltak, vannak példák. Csak nagyon rövid időszakokra voltak jellemzőek az egyébként nem túl sikeres, erőszakos beolvasztási kísérletek. Bizonyítja ezt az a tény is, hogy számban és politikailag annyira megerősödtek a magyarországi kisebbségek, hogy a XX. század elején – igaz, nagyhatalmi segítséggel –, el is szakadtak a történelmi országterülettől, kisebbségi

sorba taszítva egyidejűleg a magyar nemzetiségűek egyharmadát. (Egyáltalán nem rosszmájúan utalok rá, de tény, hogy még a háború alatt velünk államszövetségben élt, majd a közös vereség után utódállamként megalakult Ausztria is kapott egy részt a Magyar Királyság területéből, hogy azután a történelem során szervesen soha össze nem tartozó területekből egy fiatal tartományt hozzon létre.)

Amíg a trianoni békediktátum előtti utolsó népszámlálás az ötven százalékot alig meghaladó többségi számarányt mutatott ki Magyarországon, addig az országcsonkolás után már csak minden tizedik ember tartozott valamelyik népcsoporthoz. Ennek ellenére a 20-as években nemzetiségi minisztérium működött hazánkban, élén a kiváló német kisebbségpolitikussal, Jakob *Bleyer*rel. Más minisztériumoknál is dolgoztak kisebbségi ügyekkel foglalkozó és közülük származó szakemberek, az országgyűlésben pedig ott ültek a képviselőik, anyanyelvű vagy nyelvet oktató iskoláik tovább működhetek s művelődési életük is szabadon fejlődhetett. Nem tisztem s a rendelkezésemre álló idő sem teszi lehetővé, hogy a II. világháború alatt s után történt változásokat akár csak vázlatosan is ismertethessem Kelet-Közép-Európa s benne a Kárpát-medence kisebbségei szempontjából.

Inkább a jelenről szeretnék szólni nagyon röviden. A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól 1993-ban életbe lépett törvényünk tizenkét nemzeti és egy etnikai kisebbséget nyilvánít őshonosnak. A kritérium az országban legalább 100 éve, közösségként való jelenlét. A nemzetté válásig el nem jutott cigány/roma etnikum mellett így ma Magyarországon nemzeti kisebbségnek számít a bolgár, a görög, a horvát, a német, a lengyel, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán népcsoport. Mivel területi koncentrációjuk csak kevésbé jellemző – szórványban élnek –, ezért a kulturális autonómia fogalmával jellemezhetjük az oktatás, a nyelvhasználat, a művelődés, a sajtó ügyeiben megvalósuló öngazgatásukat. A négyévenként lezajló választások során helyi, területi és országos kisebbségi önkormányzatokat is alakítanak, melyek száma manapság már meghaladja a kétezret. A szóban forgó közhatalmi testületeknek a vétőjoghhoz hasonló jogosítványaik vannak minden, az őket érintő kér-

désben, s jelentős normatív állami támogatásban részesülnek. Magyarországon a kisebbségi önkormányzatok mellett számos intézmény és civil szervezet dolgozik eredményesen a kisebbségi önazonosság megtartásán, fejlesztésén. A népcsoportok anyanyelv szerinti országaival az állam kisebbségvédelmi megállapodásokat kötött, az azokban foglaltak rendszeres áttekintésére pedig kormányközi kisebbségvédelmi vegyes bizottságok alakultak. Ez utóbbi testületek kétoldalú küldöttségeiben minden esetben jelen vannak a kisebbségek képviselői is, tehát például a magyar-szlovák vegyes bizottságban a magyarországi szlovákok és a szlovákiai magyarok.

A társadalmi szervezetek sorában pedig nem egy olyat is találunk, mint a Magyar–Szlovén Baráti Társaság, amelyet a Szentgotthárd környékén élő szlovének kezdeményeztek, kisebbségi és többségi tagjai és vezetői a határ mindkét oldaláról toborzódnak. Céljaik homlokterében a szlovén kultúra magyarországi népszerűsítése, illetve a magyar kultúra szlovéniai megismertetése áll. Ehhez hasonlónak érzem a salzburgi Osztrák–Magyar Társaság hivatását és – Ausztriát, Magyarországot s más magyarlakta országokat, régiókat érintő – tevékenységét is. Az eredményes tíz évhez természetesen szükség volt egy olyan kiváló szervezőképességű elnökre is, mint *Homolya* Zsófia asszony, aki bácskai magyar, és a négy évtizedes ausztriai élete megtanította: a kisebbségi lét hátrányából előnyt is lehet kovácsolni. A kisebbségi ember ugyanis több nyelvben, kultúrában mozog otthonosan s kapcsolatrendszere is többirányú, szerteágazóbb, mint a csak homogén közegben mozgó embertársaié. Így kiváltképp alkalmas a különböző kultúrák közelítésére, összekapcsolására. Ezzel ismét eljutottunk a korábban emlegetett hídszerphez, amelynek élő, sikeres, így mások számára is példamutató megvalósulása mindaz, amit ezekben a napokban Mozart városában tapasztalhatunk.

A magyar kulturális kormányzat nagyra becsüli az Osztrák–Magyar Társaság küldetését és nyomon követi tiszteletre méltó működését. Engedjék meg, hogy a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériuma, valamint a magam nevében további eredményes évtizedeket kívánjak Önöknek!

Székely András Bertalan